

# Izzivi romske problematike v Sloveniji

Tina Šuklje, Emanuel Banutai

## **Namen prispevka**

Namen prispevka je predstaviti trenutno stanje na področju romske problematike v Sloveniji, ki postaja iz leta v leto bolj aktualno. Cilj prispevka je predlagati nekatere ukrepe s tega področja ter pripraviti smernice za naprej.

## **Metodologija**

Prispevek temelji na pregledu literature s tega področja in opravljenimi polstrukturiranimi intervjuji s strokovnjaki, ki se ukvarjajo s to problematiko znotraj svojega delovnega okolja.

## **Ugotovitve**

Na stanje romske problematike so v preteklosti vplivali (in še vedno vplivajo) različni zgodovinski, socialni in tudi okoljski dejavniki, ki žal pogosto niso upoštevani. Pri tem je potrebno upoštevati tako vidik lokalne skupnosti in policije na eni strani, kot tudi vidik romske skupnosti na drugi.

## **Omejenost/uporabnost raziskave**

Z vidika omejenosti je potrebno izpostaviti, da za potrebe tega prispevka ni bil zajet širši socialni vidik romske problematike. Pozornost je bila posvečena predvsem trenutnemu stanju v Sloveniji z vidika lokalne skupnosti in sodelovanju s policijo.

## **Praktična uporabnost**

Spoznanja v prispevku so uporabna tako za strokovno kot tudi širšo javnost. Romska problematika je v Sloveniji prisotna že kar nekaj časa in kljub mnogim ukrepom ostajajo številni stereotipi in težave odprte in nerešene, v nekaterih primerih pa celo naraščajo.

## **Izvirnost/pomembnost prispevka**

Kljub medijski odmevnosti in prisotnosti omenjene problematike v našem vsakdanjem življenju, je na to temo napisanih dokaj malo znanstvenih in strokovnih prispevkov, zato lahko ta prispevek služi kot dodana vrednost na področju romske problematike.

**Ključne besede:** večetnična skupnost, romska problematika, vključevanje Romov, stereotipi, policijsko delo v skupnosti

## **1 Uvod – zgodovina Romov**

Romi prvotno izvirajo iz Indije, kjer so živeli do leta 1192 (Djurić in Horvat Muc, 2010). Izseljivati so se začeli zaradi tamkajšnjih osvajalnih vojn in tako se je začela večstoletna selitev. Od tu verjetno izvira nomadski način življenja, katerega so povzeli iz nuje v več stoletjih selitev skozi Afganistan, Iran, malo Azijo in Evropo, del Romov pa je odšel proti Egiptu. Ravno zato so v srednjem veku nastale različne legende v povezavi z njihovim imenom in izvorom (Novak, 2012a).

Zaradi nomadskega življenja so postali tesno povezani z naravo in njenimi cikli (rojstvo, življenje in smrt). V romskih družinah vlada strog patriarhizem, v določenih elementih tudi matriarhat, kar je značilno za njihovo izvorno deželo. Tako se še danes v veliki večini formalno odločajo o vsem tako imenovane glave družine, starešine. Še danes pa ima ženska v družini pregled nad finančnimi sredstvi celotne družine, tudi zaposlenih otrok (Novak, 2012a).

Romi so bili najpogosteje predstavljeni kot nomadski kovači in obdelovalci kovin. Ime »Cigan« so priseljena indijska plemena dobila v Evropi in je še danes razširjeno po vseh teh deželah, čeprav je današnje poimenovanje uradno določeno z imenom Rom. Evropsko romsko ljudstvo označujejo še nekatere druge etnične posebnosti, na primer antropološke značilnosti, način življenja in različne razlage o njihovi prvotni domovini. Nomadski način življenja Romov je zelo vplival na raziskovalce v srednjem veku, saj so ta potujoča plemena razporedili v družbeno kategorijo nepomembnih ljudi, znana pa so tudi mnoga imena in razlage za nje (Štrukelj, 2004).

## **2 Jezik, običaji in kultura današnjih Romov**

Tekom raziskovalnega procesa smo si med drugimi zastavili vprašanje ali ter na kakšen način vpliva zgodovina Romov na njihovo današnjo kulturo. Branko Novak (osebni intervju, 20. 4. 2012), po poklicu policist, po izobrazbi zgodovinar in sociolog, nam je pojasnil, da je romska kultura že precej »zbledela«, predvsem na Dolenjskem, kjer romski prebivalci tudi ob romskih praznikih igrajo slovensko glasbo. Najbolj naj bi ohranjali romsko kulturo Romi v Velenju in Ljubljani, ki so po verski pripadnosti muslimani ter prekmurski Romi. Ker pa je narava Romov v preseljevanju, je tekom let veliko njihove kulture in običajev tako rekoč »zbledelo«, saj so si Romi posojali kulturo, navade in tudi jezik trenutnega področja kjer so živeli. S tem se je velik del njihove etničnosti izgubil.

Podobno naj bi se dogajalo tudi z romskim jezikom, ki ni več avtohton, temveč vsebuje v povprečju kar 40% slovenskih besed (Štrukelj, 2004). Že sama zgodovina preseljevanja Romov kaže na to, da so si Romi izposojali izraze in besede od domačih prebivalcev, posebno, če so se za daljši čas ustavili ali naselili v nekem kraju. Jezikoslovci ugotavljajo, da je romski jezik sprejemal tuje besede v lastni besedni zaklad na vseh potovanjih in v vseh časih, kar je tekom let oblikovalo številna evropska romska narečja (Horvat Muc, 2011).

Romi imajo, tako kot drugi narodi, institucije, običaje in specifične dejavnosti, ki kažejo na odnos človeka te skupnosti proti samemu sebi (osebna imena, okraševanje telesa in las) in proti drugim (skupno delo, družinske proslave, družinske odnose in podobno). V kulturi Romov imajo poseben pomen predstave o čistem in nečistem, osrednje mesto pa ima ideja sreče. Poleg omenjenega ima v kulturi in življenju Romov glasba izjemen pomen in vlogo, ki se v romski umetniški in ljudski literaturi ter slikarstvu uveljavlja kot simbol (Djurić, Acković in Horvat Muc, 2011).

## **3 Naselitev Romskih plemen v Sloveniji**

Prvi podatki o Romih na Balkanskem polotoku kažejo na njihovo prisotnost v Dubrovniku v 14. stoletju. Ti podatki so razvidni iz arhivske listine Dubrovnika leta 1423, v kateri so Romi omenjeni kot služabniki, trobentači in kovači lažnega denarja. Škofijska sodna kronika iz

Zagreba leta 1387 omenja »Cigana« iz Ljubljane, kar je zelo pomemben podatek, saj odkriva navzočnost Romov v Sloveniji že v 14. stoletju. Od 17. stoletja naprej so omembe Romov v Sloveniji določnejše. Ohranjeni so mnogi zapisi v sodnih listinah, odredbah in okrožnicah, ki so urejevale njihovo problematiko. Ravno to stoletje je znano v zgodovini indijskih nomadov v Evropi kot čas najhujšega preganjanja (Štrukelj, 2004). Priseljeni Romi spadajo v skupino netradicionalno naseljenih Romov oziroma v skupino manjšin iz republik bivše SFRJ. Nekateri jim pravijo novo nastale manjšine, ki so se naselile v slovenski prostor v novejšem času, predvsem zaradi ekonomskega oziroma socialnega položaja (Horvat Muc, 2011).

Poimenovanje »Cigan« je v naših predsodkih obravnavano v povečini negativnem in slabšalnem pomenu. Ime »Cigan« izhaja iz besede »gipsy«, le-ta pa iz besede »Egipčan«. Glede na različne poti njihove selitve iz matičnega ozemlja na severu Indije je v srednjem veku obveljala kot izvorna dežela ena izmed bivalnih destinacij njihovega popotovanja, Egipt (Novak, 2012a).

Romi, ki so bili naseljeni na Slovenskem do prve svetovne vojne, niso prišli naenkrat in zgolj z ene destinacije. Največji dotok Romov je bil s severovzhodne strani (obmejni kraji), drugi močnejši val Romov pa z jugovzhoda – ti so bili pravi nomadi in so potovali tudi po naših krajih. Glede na kraje, v katerih so se naselili, jih delimo na dolenjske, prekmurske, mariborske in gorenjske Rome (Štrukelj, 2004). Razen po skupnem izvoru, Indiji, se te štiri skupine Romov razlikujejo po domala vsem kar sicer označuje določeno narodnost (Novak, 2012a).

### **3.1 Dolenjski Romi**

Druge skupine jih poimenujejo tudi hrvaški Romi, saj je bila njihova smer prihoda današnja Hrvaška oziroma Bosna in Hercegovina. Naseljujejo kraje v Beli krajini, kočevsko okolico, krško dolino in druge kraje po Dolenjskem, še posebej v okolici Novega mesta (Štrukelj, 2004). Dejansko se delijo na avtohtono (Grosuplje in Kočevje) in neavtohtono skupino (Novak, 2012a). O začetku naseljevanja teh rodbin obstajajo le skopi podatki. Najpomembnejši je njihov jezik, saj je le na jezikovni osnovi mogoče preučevati njihovo prejšnje bivališče in plemensko skupnost, od katere so se v preteklosti ločili in odšli proti zahodu – turški Romi. Hrvaški Romi niso ne jezikovno ne etnološko podrobneje preučeni. V šentjernejski okolici so se Romi ustavili leta 1836, v Šmihelu pri Novem mestu pa je leta 1812 v matičnih knjigah prvi rojstni vpis romskega otroka. Ena izmed zanimivosti dolenjskih Romov je, da so po izročilu kovači in konjarji ter da so cerkvene poroke med Romi na Dolenjskem redke (Štrukelj, 2004).

Dolenjski Romi izhajajo iz štirih rodov. Označujejo jih priimki: Jurkovič, Brajdič, Kovačević in Hudorovac (Novak, 2012a).

### **3.2 Prekmurski Romi**

Za prvi pojav Romov v Prekmurju je ključna povezava z naseljevanjem Romov na Madžarskem. Ugodna tla za nove naseljence kažejo neurejene razmere med plemiči in kmeti. V 17. in predvsem 18. stoletju so fevdalni zemljiški gospodje skušali pridobiti Rome za svojo ceneno delovno silo, pri čemer so imeli prednost tisti, ki so bili kovači. Večje naseljevanje na tem področju je bilo v času Marije Terezije, pri čemer Romi niso prihajali samo z območja današnje Madžarske, temveč tudi z Gradiščanskega (Štrukelj, 2004).

Govorijo drugačen dialekt, ki je praviloma nerazumljiv dolenjskim in mariborskim Romom. So avtohtoni ter mešane vere. Za razliko od dolenjskih, ki so po izročilu kovači ali konjarji, so prekmurski Romi glasbeniki, kmetovalci in konjarji.

Njihovi priimki, kot so Horvat, Cener, Šarkezi in Rudaš, označujejo njihovo stopljenost z okoljem in nakazujejo izvirne pokrajine (Novak, 2012a).

### **3.3 Mariborski Romi**

Izhajajo iz Kosova in Makedonije, po verskem prepričanju so muslimani. V Slovenijo so se naselili konec 60-ih let prejšnjega stoletja. Sprva so poselili nezasedena stanovanja v središču Maribora in Velenja. Po neuradnih podatkih veljata ravno ti mesti največji po številu Romov. Navkljub velikemu številu in začetnemu nazadovanju v splošnem socialnem oziru, so se tekom desetletij mariborski Romi, podobno kot Sinti na Gorenjskem, skoraj popolnoma integrirali v večinsko prebivalstvo. Razlog tiči v tem, da ob prihodu v Maribor in Velenje niso imeli možnost se naseliti skupaj in tako ustvariti t. i. »geto« oziroma zaprto poselitev, za razliko od dolenjskih in prekmurskih Romov. Mariborski Romi so povečini trgovci vseh oblik in področij ter so zelo prilagodljivi in konkurenčni (Novak, 2012a).

### **3.4 Gorenjski Romi – Sinti**

Sinti ali gorenjski Romi živijo v pasu od Celja, preko Kranja, Radovljice pa vse do Jesenic. So povsem integrirani in ne živijo v zaprtih skupnostih, tako da jih nepoznavalec le stežka loči od večinskega prebivalstva. Prihajajo z ozemelj bivše skupne države, Habsburške monarhije in področja srednje Nemčije. Nekateri njihovi najpogostejši priimki so: Horn, Rajhard, Seger in Mayer (Novak, 2012a).

### **3.5 Število Romov danes**

Izziv današnje romske problematike je med drugimi tudi v tem, da se uradno število trenutno živečih Romov v Sloveniji močno razlikuje od dejanskega. Po uradnih podatkih naj bi v Sloveniji živelo okrog 3200 Romov, dejansko število pa se giblje med 11 000 in 12 000 (Banutai, Strobl, Haberfeld in Duque, 2011). Po naši oceni prihaja do tovrstnih razlik zaradi več dejavnikov. Enega izmed njih lahko iščemo v neurejenosti romskih naselij, ki niso legalizirana in oštevilčena. Tako si lahko številni Romi delijo gospodinjstvo z drugimi romskimi družinami.

Po drugi strani se Romi pogosto zavedajo negativnih predsodkov večinskega prebivalstva in okolju, kar privede do asimilacije, ko precejšnje število Romov prevzema imena in priimke okoliškega prebivalstva. Zanimivo pri tem je, da je ta pojav premo sorazmeren z dejanskim vključevanjem v večinsko družbo, gledano iz perspektive določene regije. Tako v Prekmurju skorajda ni sprememb imen, v nasprotju s širšo Dolenjsko in posavsko regijo kjer je ta pojav množičen (Novak, 2012a). Razloge za takšne razmere lahko iščemo tudi v dejanskem stanju, razmerah in odnosih med Romi in okoliškim prebivalstvom, ki so po nekaterih splošnih ocenah slabši na Dolenjskem in v posavski regiji, kot pa v Prekmurju.

### **3.6 Poglavitni vzroki razlik med posameznimi skupinami Romov**

Širša javnost si pogosto zastavlja vprašanje, zakaj so takšne razlike med položajem, odnosom in vedenjem Romov na različnih območjih v Sloveniji, na primer v Prekmurju in na Dolenjskem. Branko Novak (osebni intervju, 20. 04. 2012) pojasnjuje, da je poglavitni vzrok v tem, da so

Romi v Prekmurju večinoma postali lastniki zemljišč in kmetij ter da so se tovrstni problemi pričeli reševati že v 60-ih in 70-ih letih prejšnjega stoletja. Tako so v Prekmurju po večini Romi lastniki zemljišč, medtem ko na Dolenjskem Romi niso lastniki zemljišč, na katerih prebivajo. Dodaja, da je veliko odvisno tudi od lokalne politike in pripravljenosti lokalnega prebivalstva za tovrstne premike. Država je v Prekmurju izvajala svojo funkcijo, pri čemer je pomembna doslednost izvajanja tovrstnih ukrepov. Ne gre spregledati tudi zgodovinskega dejstva, da so prebivalci ob reki Muri bili vajeni menjave različnih oblasti, čemur so ponavadi sledila tudi preseljevanja ljudi. Zato se je sožitje med prebivalci v večetničnem okolju (Slovenci, Madžari, Hrvati in predstavniki ostalih republik bivše Jugoslavije, Judje, Nemci, Romi, v zadnjem času tudi Angleži na Goričkem in podobno) lažje razvijalo.

Na Dolenjskem je Romom težje tudi zato, ker jim lastniki nočejo prodati zemlje. Tu je med drugim prisotno tudi večje število orožja, ki ga Romi odobravajo, saj velja za neke vrste statusni simbol. V Prekmurju, kjer so Romi bolj asimilirani in integrirani v večinsko prebivalstvo, orožja predvsem v zadnjih letih skorajda ni. V Prekmurju tako na primer skorajda ne poznajo več poročanja prebivalcev romske skupnosti pri 15-letih, kot je to še vedno običaj na Dolenjskem.

Poglavitni vzroki za takšne razlike med skupinami Romov so torej ravno v (ne)lastništvu zemljišč, interesu lokalne politike in funkciji države. Druge razloge pa lahko iščemo tudi v odnosu večinskega prebivalstva – sprejemanju drugačnih, višjem tolerančnem pragu in strpnosti do sokrajanov.

#### **4 Zakoni in dokumenti, ki urejajo položaj Romov**

Začetki urejanja pravnega položaja Romov segajo v leto 1989, ko je bila ustavna pravica Romov kot narodnostne skupnosti prvič kodificirana z ustavnim amandmajem LXVII. Leto pozneje je rešitev povzela tudi nova Ustava Republike Slovenije (1991), ki v 65. členu določa, da položaj in posebne pravice romske skupnosti, ki živi v Republiki Sloveniji, ureja zakon. S tem so bili postavljeni pravni temelji za zaščitne ukrepe, hkrati pa je s tem določeno, da Romov zaradi njihove specifičnosti ni mogoče enačiti s položajem italijanske in madžarske narodne skupnosti (Ogulin, 2007).

Pomembnejša domača in mednarodna zakonodaja, ki ureja položaj Romov:

- Ustava Republike Slovenije (1991);
- Zakon o Romski skupnosti (2007);
- Ostala slovenska zakonodaja<sup>1</sup>;
- Nacionalni program ukrepov za Rome Vlade RS (2010);
- Posebno poročilo o bivanjskih razmerah Romov na območju jugovzhodne Slovenije (2012);
- Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin (1994);
- Okvirna konvencija za varstvo narodnih manjšin (1998);
- Evropska listina o regionalnih ali manjšinskih jezikih (2000);
- Mednarodna konvencija o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije (1965);
- Evropska konvencija o preprečevanju mučenja in nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja (1994);

---

<sup>1</sup> Zakon o lokalni samoupravi (2007), Zakon o lokalnih volitvah (2007), Zakon o evidenci volilne pravice (2007), Zakon o uresničevanju javnega interesa za kulturo (2007), Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (2007), Zakon o vrtcih (2005), Zakon o osnovni šoli (2006), Zakon o medijih (2001), Zakon o knjižničarstvu (2001), Zakon o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja (2011), Zakon o RTV Slovenija (2005), Zakon o financiranju občin (2006), Zakon o varstvu kulturne dediščine (2008), KZ (2008).

- Mednarodni pakt o državljskih in političnih pravicah (1966);
- Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah (1966).

Leta 2007 je bil sprejet *Zakon o Romski skupnosti*, ki ureja položaj in opredeljuje področja posebnih pravic romske skupnosti v Republiki Sloveniji, pristojnost državnih organov in organov samoupravnih lokalnih skupnosti za njihovo izvajanje ter sodelovanje predstavnikov romske skupnosti pri uresničevanju njihovih pravic in obveznosti, določenih z zakonom.

Eden izmed pomembnejših naštetih dokumentov je *Nacionalni program ukrepov za Rome Vlade Republike Slovenije* (2010). Nacionalni program opredeljuje dosedanje policijske aktivnosti kar se tiče Romov:

- povečano število policistov na območjih, kjer živijo Romi;
- pobude za ustanovitev varnostnih sosvetov;
- usposabljanje policistov za delo v multikulturni skupnosti (nadgradnja tega je bil tečaj osnov romskega jezika);
- zaposlovanje pripadnikov romske skupnosti;
- druge preventivne dejavnosti.

Strateški cilji nacionalnega programa so:

- izboljšati bivalne razmere pripadnikov romske skupnosti in urediti romska naselja;
- izboljšati izobrazbeno strukturo pripadnikov romske skupnosti in povečati vključenost romskih otrok v programe predšolske vzgoje oziroma v programe priprav na vstop v osnovno šolo, šoloobveznih otrok v redno izobraževanje ter mladih in odraslih v nadaljevanje izobraževalnega procesa v skladu z načelom vseživljenjskega učenja;
- povečati zaposlenost in znižati brezposelnost pripadnikov romske skupnosti;
- ohranjati in razvijati kulturne, informativne in založniške dejavnosti romske skupnosti ter si prizadevati za ohranjanje in razvoj različnih oblik romskega jezika;
- izboljšati zdravstveno varstvo pripadnikov romske skupnosti, predvsem s poudarkom na izboljšanju zdravstvenega varstva otrok in žensk;
- povečati osveščenost večinskega prebivalstva glede obstoja, kulture, šeg in navad pripadnikov romske skupnosti ter osveščenost pripadnikov manjšine o pravicah in dolžnostih, ki jim pripadajo kot državljanom Republike Slovenije.

Eden izmed najaktualnejših in nedavnih dokumentov, ki ureja romsko problematiko, je *Posebno poročilo o bivanjskih razmerah Romov na območju jugovzhodne Slovenije* (Rovšek, 2012). Ključna ugotovitev Varuha človekovih pravic (v nadaljevanju: VČP) je, da predstavlja pravna in komunalna neurejenost romskih naselij bistveni in poglobitni vzrok za zaskrbljujoče razmere na Dolenjskem. Vzpostavitev pravne in komunalne urejenosti romskih naselij je torej osnovni pogoj za to, da bo država lahko začela dosledno uveljavljati svojo oblast in nadzor nad zakonitostjo ravnanj romskega prebivalstva. Po mnenju VČP se začarani krog izključenosti, neizobraženosti, nezaposljivosti, nasilja ter napadov na tujo lastnino lahko konča le tako, da se pravno in komunalno uredijo romska naselja in da se s tem Romi postavijo v položaj izhodiščne zakonitosti, s katerega bodo potem dosledno odgovarjali za vsa svoja ravnanja.

Po mnenju VČP (Rovšek, 2012: 8) naj bi bili vzroki za neučinkovitost občin naslednji:

- *Volja (motivacija)*. Ukrepi legalizacije so povezani z določenim odporom občanov, zato lokalne oblasti v skrbi za svoj politični obstoj pogosto zanemarjajo dejavno reševanje urejanja romskih naselij. VČP je tako Vladi predlagal, naj s preventivno in promocijsko dejavnostjo prebivalstvu pomaga preseči stereotipe, predsodke in nestrpnost.

- *Znanje*. Legalizacija in komunalna ureditev romskih naselij je vsebinsko zahteven projekt, za katerega pogosto manjka strokovno podkovan kader.
- *Moč*. Občine za projekte legalizacije nimajo na voljo dovolj denarja, tista skromna, ki jim jih namenja država, pa niso izčrpana.
- *Neodgovornost*. Razlog za prepočasne postopke legalizacije je po mnenju VČP tudi v tem, da občine ne izvajajo ukrepov iz Nacionalnega programa ukrepov za Rome Vlade Republike Slovenije (2010).

Omenjeni ukrepi kažejo na čedalje večje zavedanje romske problematike v današnjem času ter kažejo na pomemben premik in pripravljenost večinskega prebivalstva k reševanju tovrstnih težav. Kljub temu pa Branko Novak (osebni intervju, 20. 04. 2012) dodaja, da so listine, dokumenti ter zakonodaja zapisani dobro, vendar bo po vsej verjetnosti moralo preteči še kar nekaj časa, preden bo lahko večina tovrstnih ukrepov udeležena v praksi in predvsem preden bo večinsko prebivalstvo spremenilo pogled na Rome. Problematično je torej uresničevanje tovrstnih dobro zastavljenih dokumentov, ki bi morali biti bolj dosledno izvajani v praksi.

Širše gledano tudi številne mednarodne organizacije opozarjajo na nedopustno stanje na področju diskriminacije in (ne)uresničevanja človekovih pravic različnih etničnih skupin. Pri tem ima vodilno vlogo Svet Evrope, ki v okviru svojih prednostnih nalog na tem področju daje še posebej velik poudarek izobraževanju o človekovih pravicah v šolskem sistemu. S praktičnimi gradivi in priročniki pomaga pri boljšem razumevanju in izobraževanju enakosti o človekovih pravicah in dolžnostih, hkrati pa opozarja na nedopustnost diskriminacije na podlagi etnične pripadnosti, rase, veroizpovedi, jezika, spola in starosti. Skupaj z različnimi akterji s pomočjo različnih kampanj opozarja na težave zapostavljanja manjšin, sovraštva do tujcev, nestrpnosti, diskriminacije in negativnega odnosa do Romov, judov in priseljencev ter poskuša poiskati različne rešitve zanje (Plavšak Krajnc, 2008: 55-56).

## **5 Sociološko – varnostna vprašanja bivanja Romov**

V nadaljevanju je izpostavljenih nekaj stvarnih in subjektivnih problemov. Pri tem je pomembno, da problemov psihološke narave *a priori* ne prepustimo prepričevanju (češ, da so to problemi, ki jih je potrebno odpraviti z vzgojo), temveč je smotrna ugotovitev njihovega ozadja ter morebitna odprava - v primeru stvarnih problemov (Zupančič, 2012). Sociološko – varnostna vprašanja smo razdelili na težave znotraj romskih naselij, težave sobivanja Romov in okoliškega prebivalstva ter odnose Romov do oseb, ki opravljajo različne službe, pri čemer se vsakodnevno srečujejo s pripadniki romske populacije.

### **5.1 Težave znotraj romskih naselij**

Zaradi svoje lokacije, izgleda, gradbene strukture, lastništva in komunalne ureditve imajo Romi v svojih naseljih vrsto problemov. Bivalni problemi so izhodišče nekaterih drugih težav, še posebej pri doseganju ustrezne stopnje izobrazbe, poklicnih kvalifikacij, dodatnih izobraževalnih možnosti ter zdravstvenih in socialnih storitev, skratka omogočanja dostopa do vključevanja v slovensko družbo na različnih področjih. Neredko so prav neustrezne bivalne razmere krive za poznejše neuspehe. Varnostna vprašanja se tako vpletajo v ostale nianse bivanja v romskih naseljih. Kot ugotavlja Zupančič (2012), potrebujejo predvsem naslednji problemi večjo mero pozornosti in reševanja:

- neprimerna lokacija (vprašanje legalnosti in nefunkcionalnosti nekaterih lokacij);

- neurejeno lastništvo (Romi večinoma niso lastniki zemljišč);
- odsotnost planskih aktov (nelegalnost);
- stanovanjske enote v romskih naseljih pogosto niso oštevilčene, zaradi česar prihaja pri souporabi vode, elektrike in podobnega do sporov med (so)uporabniki;
- prostorske omejitve širjenja naselja;
- zgoščevanje naseljevanja, ki presega minimalne standarde (spori med sosedi);
- praviloma slaba komunalna in infrastrukturna opremljenost (souporaba zahteva dosledne gospodarske odnose med stanovalci – sosedi, kar neredko privede do sporov);
- nizek stanovanjski standard večjega dela stanovanjskih objektov;
- pomanjkanje oziroma odsotnost arhitekturnih in krajinskih modelov romskih naselij;
- pomanjkanje prostora za nekatere oblike gospodarskih dejavnosti;
- povzročanje smradu, prašnosti in zasmetenosti, kar je zdravstveni in ne zgolj estetski problem;
- ogrožanje vodnih virov ter naravne in kulturne dediščine;
- resni notranji konflikti (pogosto t. i. meddružinski spori, ki se lahko vlečejo tudi dalj časa).

Državni organi so pravno in komunalno ureditev romskih naselij prepustili občinam. Čas je pokazal, da nekatere občine kot nosilke ukrepov za pravno in komunalno ureditev romskih naselij, niso učinkovite. Za vsak projekt legalizacije posameznega naselja je potrebno skupno sodelovanje številnih subjektov od ministrstev, vladnih služb, lokalnih oblasti do lastnikov zemljišč, ti subjekti pa se med seboj slabo, premalo vztrajno in neučinkovito usklajujejo (Rovšek, 2012).

## **5.2 Težave sobivanja Romov in okoliškega prebivalstva**

Ob stikih z Romi se zelo pogosto čuti prizadeto tudi lokalno prebivalstvo. Dodatni problemi, ki skoraj po pravilu (razen izjem!) spremljajo občine z romskim prebivalstvom, predstavljajo ne le lokalni, temveč regionalni problem. V splošnem lahko glede na dosedanje proučevanje izpostavimo predvsem naslednje težave (Novak, 2012a):

- uzurpacija zemljišč za lokacijo romskih naselij, odlaganje materialov in druge zasedbe parcel;
- motnje posesti, rabe zemljišč in gospodarskih dejavnosti;
- povzročanje neposredne škode zaradi kraje, nenamernega uničevanja;
- vizualno uničenje izgleda naselij in spremljajočih površin zaradi odlaganja odpadkov;
- povzročanje smradu, povečevanje prašnosti, onesnaževanje vodotokov ali podtalnice oziroma kraških vodnih zajetij;
- vožnja z neregistriranimi avtomobili in brez ustreznih zavarovanj;
- oviranje prometa zaradi nenamernega zbiranja sekundarnih surovin, zlasti kovin in stekla, ali namernega zasmetavanja prometnih površin;
- oviranje gospodarskih dejavnosti, zlasti kmetijstva in turizma;
- obstoj konfliktov, strah predvsem starejšega dela okoliškega prebivalstva pred nasiljem in podobno;
- razraščanje kriminalitete v nekaterih primerih prinaša nepomirljive odnose s soseditvom.

Uspeh posameznika je v današnji postmoderni družbi odvisen predvsem od tehničnih možnosti komunikacije ter strokovne usposobljenosti in znanja kot osnovne dobrine. Moteči dejavniki v bližnjem okolju se kaj hitro pokažejo kot velike razvojne težave ter resno ovirajo kakovost življenja posameznika. Z vidika prostorsko-socialnih odnosov so tako Romi kot tudi lokalno prebivalstvo deležni konfrontacije in nevšečnosti z obeh strani. Tako Romi še težje pridejo do



delovnega mesta, različnih oblik oskrbe, rekreacije, sprostitve in dodatnega izobraževanja (Novak, 2012a).

Poznavanje zgodovinskega ozadja Romov nam omogoča uvid in razumevanje določenih dejanj, storjenih s strani romske populacije. Zbiranje sekundarnih surovin, zlasti kovin, namreč izvira iz njihove zgodovine, saj so bili Romi včasih po poklicu večinoma kovači. Večinsko prebivalstvo težko razume zakaj Romi zbirajo tovrstne vire, vendar je ravno zaradi takšnih primerov potrebno razumevanje tako s strani večinskega prebivalstva in Romov, česar se ne da doseči z nepoznavanjem ozadja in zgodovine Romov. Na tak način nastajajo in se krepijo stereotipi ter zamere med okoliškim prebivalstvom in pripadniki romske populacije, vzrok za to pa je zgolj nepoznavanje zgodovine, v nekaterih primerih tudi nepripravljenost razumeti Rome oziroma večinsko prebivalstvo.

Ob razpravljanju težav v povezavi z Romi ne smemo pozabiti na verbalno nasilje, ki so ga neredko deležni Romi. Romi so prav tako pogosto »krivi« za prestopke, ki se jim jih pripisuje, ne da bi jih dejansko storili oziroma bi jim bilo kaj dokazano. Zaradi pogostega neprijavljanja s strani oškodovancev je tu veliko sivo polje uradno »neznane in neobstoječe« kriminalitete. Obstoje sivega polja lahko dejansko stopnjuje *a priori* negativne stereotipe o Romih med okoliškim prebivalstvom, kar zmanjšuje možnosti dialoga in povečuje možnosti konfliktov. Rome hitro doletijo posplošene negativne sodbe, zaradi česar je izrednega pomena usmeriti pozornost na navidez »nepomembne« probleme, katerih razreševanje je dolgoročno zelo pomembno. Nereševanje oziroma celo ignoranca teh problemov pri oškodovanemu prebivalstvu preprečuje, da bi lokalno prebivalstvo razumelo in lažje sprejelo različne ukrepe, ki vodijo k urejanju bivanjske problematike kot enega od najpomembnejših izhodiščnih pogojev družbene integracije (Novak, 2012a).

### **5.3 Odnosi Romov do oseb, ki opravljajo različne službe**

Med te službe štejemo na primer socialne delavce, zdravstveno osebje, učitelje in vzgojitelje, policiste, predstavnike občin, zastopnike humanitarnih organizacij in podobne službe, ki se pri opravljanju svojih službenih dolžnosti vsakodnevno srečujejo z Romi. Predvsem službe, ki so po svojih pristojnostih in dolžnostih primorane zavriniti želje in interese nekaterih Romov, so lahko ob tem deležne različnih groženj. Sem lahko uvrstimo romske svetnike, ki se v komunikaciji s predstavniki lokalnih oblasti (občinski svet, občinska uprava in javnost) znajdejo v koliziji interesov z nekaterimi skupinami Romov v »svoji« občini (Zupančič, 2012).

Veliko je tudi nepravilnih postopkov s strani policistov, ki sodelujejo z Romi, ter nerazumevanja in nesodelovanja pri postopkih s strani Romov. Branko Novak (osebni intervju, 20. 04. 2012) pravi, da je glavni razlog slabih izkušnjah Romov s policijo še iz časov orožnikov in milice, ko so Rome izredno grdo obravnavali in slabo ravnali z njimi. Za Rome je značilno ustno izročilo, na ta način se ohranjajo njihove vrednote, saj nimajo veliko zapisov. Poleg tega je njihova percepcija povsem drugačna od naše – nekaj, kar se jim je zgodilo pred 40-imi leti, dojemajo kot da se je zgodilo včeraj, kar močno vpliva na njihov odziv in odnos do policije. Kljub spremembam je ta percepcija drugačna od naše. Rešitev vidimo predvsem v sodelovanju, odprti komunikaciji brez predsodkov, spoštljivem in dostojnem odnosu do Romov ter obiskih policistov v romskih naseljih, brez posebnega razloga – tako se namreč lahko najboljše spletejo odnosi, ki izražajo spoštovanje in zaupanje z obeh strani (tako imenovana neformalna komunikacija in sodelovanje). Poleg omenjenih rešitev Ogulin (2007) dodaja, da je za uspešno sodelovanje Romov s policisti pomembna odprtost k novostim ter strpnost do drugačnih, Romov v tem

primeru. Menimo, da je pomembna odprtost z obeh strani, tako s strani policistov kot tudi s strani romske populacije, ki ima prav tako stereotipe o večinskem prebivalstvu in policiji.

## **6 Razlogi nesprejemanja Romov s strani večinskega prebivalstva**

Večinsko prebivalstvo lahko ravno zaradi njihove drugačnosti težje sprejme pripadnike manjšin, drugih narodnosti in kultur. Razlogov za nesprejemanje Romov s strani večinskega prebivalstva je veliko. Večinoma so razlogi za težje vključevanje etničnih skupnosti v Sloveniji tudi v neutemeljenih in starodavnih stereotipih o Romih, kar predstavljamo v nadaljevanju prispevka.

### **6.1 Ovaduštvo**

Romi so prišli hkrati s Turki. Nikjer ni dokazano, da so bili ovaduhi oziroma, da so kakorkoli sodelovali s Turki, vendar so ljudje povezovali prihod in roparske pohode z Romi, ker je bilo to v danem trenutku najbolj prikladno. Pri tem jih je podpirala država (posredno), saj je na tak način našla krivca za slabo in nezadostno pomoč pri branjenju na področju vojne krajine (Novak, 2012a).

### **6.2 Izobčenost**

V 19. stoletju so se ljudje pričeli zavedati drugačnosti ne le po verski plati, temveč tudi po nacionalni. Sestava prekmurske vasi je bila procentualno različna od vasi do vasi. Dejstvo pa je, da v teh vaseh niso živeli le Slovenci, temveč tudi Nemci, Madžari, Judje in Romi. V prvi polovici 19. stoletja so živeli složno v revščini. Nekateri dokumenti iz tistih časov, kažejo celo na to, da je obstajalo kar nekaj mešanih zakonov in da so bili Slovenci botri romskih otrokom in obratno – in to navkljub dejstvu, da so bili Romi že zgodaj izključeni oziroma izobčeni iz katoliške cerkve. Izključenost in posledično nezmožnost posvetitve lastne inteligence je zavrlo razvoj romske skupnosti za več stoletij. To se odraža še danes, saj lahko študente romskega porekla preštejemo na prste obeh rok (Novak, 2012a).

### **6.3 Obrt**

Po ocenah sodobnikov je bilo romsko znanje področja kovašta v določenih obdobjih celo bolj razvito kot pri stalno naseljenem prebivalstvu. Razlog za nerazvito obrt je v tem, da so v zahodni in osrednji del Evrope prišli ob nepravem času, saj so mesta že imela izdelan sistem obrtništva, kjer je bilo vse vnaprej določeno. Tako Romi niso imeli druge možnosti, kot da se udinjajo kot potujoči kovači in da prodajo svoje znanje ob izrednih priložnostih, na primer v času vojne (Novak, 2012a).

### **6.4 Ekonomska diferenciacija**

Še zlasti po prvi svetovni vojni so se začele večati razlike med avtohtonim prebivalstvom in tako imenovanimi »prišleki«. Zemljiška odveza, plačevanje zemlje, hude letine, naraščanje števila rojstev in boj za zemljo so dokončno postavili mejo med Romi in večinskim prebivalstvom (Novak, 2012a).

## 6.5 Pritiski države

Preganjanje Romov je doseglo višek v času posredne in neposredne okupacije Pomurja s strani Nemcev med 2. svetovno vojno. Poleg omenjenega pa so nemalokrat predpisi in zakoni bili precej škodljivi. Kljub temu so znani primeri, ko so plemiške rodbine podarile posameznim romskim družinam zemljo v trajno last, kot nagrado za dobro opravljeno delo. Prav tako so prebivalci Prekmurja Romom prodajali zemljo. Ta zemlja je bila praviloma slabše kakovosti, v nekaterih primerih pa se dediči niso mogli dogovoriti in so odprodajali dele zemljišč. Na tak način so pričele nastajati manjše »kolonije« Romov, ki so vendarle imele izpolnjene osnovne pogoje za existenco. Navkljub temu je skozi industrializacijo prihajalo do vse večjega zaposlovanja, vendar ne vsega. Romsko prebivalstvo je bilo proporcionalno vključeno v zaposlovanje predvsem zaradi preteklosti, stereotipov in izobrazbene strukture Romov (Novak, 2012a).

Dejstvo je, da tudi danes približno 80% romskih otrok obiskuje prilagojen program obveznega šolanja, kar kaže na diskriminacijo s strani države (Novak, 2012a). Romski otroci imajo veliko težav predvsem zaradi nerazumevanja jezika. Tako na primer Branko Novak (osebni intervju, 20. 04. 2012) pojasni, da je romski jezik izredno »reven« v izrazih in je eden glavnih razlogov, da romski otroci ne dokončajo osnovne šole zaradi predmetov kot sta matematika in fizika. Za omenjena predmeta posameznik namreč potrebuje ne samo znanje in logično sklepanje, temveč tudi jezikovno znanje. Poleg jezikovnih težav je eden izmed pglavitnih vzrokov za nedokončano osnovno šolo tudi poroka. Družina je pri romskih prebivalcih najvišja vrednota. Še vedno se dogaja, da se morajo dekleta pri 15 letih poročiti, drugače jih izločijo. Zanimivo pri tem pa je, da se v Prekmurju Romi poročajo kasneje, podobno kot večinsko prebivalstvo, kar kaže na večjo integriranost v večinsko prebivalstvo. Poroke pri 15-ih letih so značilne predvsem za Dolenjsko.

Težave pri integraciji Romov v večinsko prebivalstvo so vidne predvsem, ko se želijo Romi asimilirati, civilizirati in izseliti iz romskega okolja. Ostali Romi smatrajo to kot nekaj zelo slabega, pogosto celo kot izdajo, zato lahko v skrajnih primerih pride tudi do strelskih obračunov v romskih naseljih. Tako imajo Romi, ki se želijo civilizirati, dvojne težave: ostali Romi jih izločijo, civilno prebivalstvo pa jih ne sprejme zaradi stereotipov.

## 7 Sodelovanje med Romsko skupnostjo in policijo

Ena najbolj izpostavljenih etničnih skupnosti v slovenskem prostoru je gotova romska populacija. Romi namreč izstopajo ne le glede narodnostne opredelitve, temveč tudi iz slovenskega povprečja v skoraj vseh kategorijah, na primer izobraževanje in zaposlovanje (Novak, 2012b). Ravno zaradi omenjenega ter tako imenovane teorije etiketiranja oziroma stigmatiziranja so Romi docela marginaliziran del družbe v Sloveniji. Kar nekaj programov in projektov je bilo oblikovanih na to temo, vendar je lahko ena izmed slabosti teh programov prenos odločitev na lokalno skupnost, kjer se programi niso jasno vezali na vladno politiko, romska vprašanja pa se niso obravnavala jasno in sistematično. Izkazalo se je, da so bili projekti, ki so vključevali posvetovanja s samimi Romi, uspešnejša in trajnejša od tistih, ki so jih za Rome izvajale lokalne oblasti (Novak, 2012b). To kaže na potrebo po aktivnem vključevanju Romov v tovrstne ukrepe in aktivnosti, saj poleg reševanja njihovih težav že z njihovo vključitvijo izražamo znak spoštovanja in upoštevanja s strani večinskega prebivalstva. Ukrepi, ki jih izvaja lokalna oblast brez prisostvovanja Romov, ne morejo biti enaki, saj nimajo

njihovega uvida v problematiko. Poleg tega pa na tak način pokažemo pripadnikom romske populacije, da so enakovredni ter, da smo jim pripravljeni prisluhniti, z njimi sodelovati in jih nenazadnje tudi upoštevati.

Kot eden izmed najbolj izpostavljenih v državnem aparatu se v nastali problematiki pojavlja policist. Policisti se na lokalnem nivoju dnevno srečujejo z varnostno problematiko, v kateri so udeleženi Romi kot kršilci in oškodovanci. Neuradna ocena je, da v določenih predelih Slovenije delež kršitev odstopa glede na etnično kategorijo (Strobl, S., Haberfeld, M.R., Banutai, E. in Duque, S., 2010a; 2011b). Razlogi kot so revščina, neizobraženost, nezaposlenost ter bivanje v zaprtih in odmaknjenih prostorih so znani, njihovo ne-odpravljanje pa ne bo prineslo težko pričakovanega izboljšanja razmer (Novak, 2012b).

Ravno zaradi številnih posebnosti, morajo biti policisti, ki so vsakodnevno v stiku z Romi, primerno usposobljeni, na njihovo profesionalnost in strokovnost v nobenem primeru ne smejo vplivati negativni predsodki in diskriminacija (Stošič, Virjent in Novak, 2007). Kljub temu so tudi policisti le ljudje, ki praviloma izhajajo iz istega okolja kot ostali prebivalci in so tudi sami »polni« stereotipov in obremenjeni s ksenofobijo lokalnega značaja. Pregled in analiza nekaterih postopkov policistov s pripadniki manjšinskih etničnih skupnosti na področju Slovenije, ne samo Romov, je pokazala, da so posamezni postopki prerasli v večji interventni dogodek zgolj zaradi nevednosti in obremenjenosti z negativnimi stereotipi posameznih policistov, predvsem mlajših in neizkušenih (Novak, 2012b). Tako je nastal program usposabljanja delavcev policije za delo v večetnični družbi, ki ima za cilj tudi odpravo negativnih stereotipov. S strani kandidatov za policiste je bilo žal zaznati veliko obremenjenost z negativnimi predsodki v zvezi z drugimi etničnimi skupinami, ki živijo v slovenskem prostoru (*ibidem*).

Program usposabljanja je bil verificiran s strani Sveta Policijske akademije in generalnega direktorja policije in obsega (Novak, 2012b):

- program usposabljanja delavcev policije na lokalnem nivoju;
- organizacijo in izvedbo posvetov in okroglih miz na temo drugačnosti in spoštovanja človekovih pravic;
- delo s posamezniki v romski populaciji;
- izobraževanje Romov v romskih naseljih s področja pravic in pooblastil policistov;
- učenje osnov romskega jezika.

Projekt usposabljanja policistov, ki je bil tudi dobro mednarodno sprejet in proučevan (Strobl et al., 2010b; 2011a), izvajata policist ter delavec Policijske akademije, oba po izobrazbi zgodovinarja in sociologa. V projekt se občasno vključijo strokovnjaki z Inštituta za narodnostna vprašanja Amnesty International, nevladnih organizacij in policijske starešine, v glavno pomoč pa so lokalni vodje policijskih okolišev. Gre za tro-nivojski pristop, kjer je vsako izobraževanje prilagojeno določenemu lokalnemu nivoju, pri čemer sodelujejo tudi pripadniki drugih etničnih skupnosti. Eden izmed glavnih načinov reševanja konfliktov je ravno vzpostavljanje dialoga med Romi in okoliškim prebivalstvom (Novak, 2012b). Cilj usposabljanja je pokazati policistom dejstva, da pričnejo razmišljati o temeljih lastnih negativnih stereotipov ter vzpostaviti komunikacijo med policisti in romsko skupnostjo. Novak (2012b) dodaja, da je zelo pomembno, da se policisti zavedajo lastnih stereotipov in vplivov vzgoje, okolja in medijev ter da se morajo pri opravljanju policijskih nalog le-teh pomanjkljivosti zavedati in tudi na tak način zmanjševati možnost konflikta. Pri usposabljanju je ključnega pomena, da tako policisti kot tudi Romi spoznajo nujnost dialoga in skupnega pristopa k reševanju nastalih problemov. V

zadnjem času se kot zelo učinkovita metoda upravljanja s konflikti ponuja mediacija med policijo in romsko skupnostjo (Strobl et al., 2012).

Kot ugotavljajo tudi raziskovalci (Banutai et al., 2011), je policija zgolj eden izmed dejavnikov državne oblasti (predvsem formalnega nadzorstva), ki se pri izvrševanju delovnih nalog vsakodnevno srečuje z Romi. Ko pa nastopijo kakršnekoli težave, pa je prav policija tista, ki mora takoj odreagirati, čeprav se pogosto izkaže, da so razlogi za konflikt povsem nevarnostne narave, narava odgovornosti pa je pogosto na plečih drugih državnih in lokalnih organov (centri za socialno delo, šole, zdravstvene ustanove, lokalna skupnost in podobno). Zgolj skupen nastop vseh deležnikov, ki se kakorkoli ukvarjajo z romsko problematiko, bo dolgoročno prispeval pričakovane rezultate, pri tem pa je nujno tudi sodelovanje romske skupnosti v obliki partnerskega odnosa. Dolgoročno je potrebno odpraviti vzroke za neenakost v družbi (šolanje, zaposlovanje in tako naprej), v evropskem prostoru pa poenotiti zakonodajo, ki obravnava manjšine in narodnostne skupnosti (Novak, 2012b).

Da se vsebinsko sodelovanje med policijo in romsko skupnostjo iz leta v leto izboljšuje, dokazuje tudi nedavno srečanje v Prekmurju, kjer je Policijska uprava Murska Sobota ob dnevu policije pripravila slovesnost, na kateri so podelili priznanja za leto 2012. V okviru tega je policijsko priznanje (bronasti znak za sodelovanje) prejel tudi Forum romskih svetnikov Slovenije. Predsednik Foruma Darko Rudaš je dejal, da visoko priznanje razumejo kot znak spoštovanja in zahvalo za uspešno sodelovanje, hkrati pa pomeni spodbudo za nadaljnja sodelovanja. Po ugotovitvah predsednika romske organizacije je postalo sodelovanje romske skupnosti in policije zelo zgledno in operativno, saj oboji negujejo dobre odnose, spodbujajo spoznavanje in krepijo obojestranski dialog (Miklič, 2012).

## **8 Zaključek**

### **8.1 Večetnična skupnost**

Slovenija se je od izrazito homogene nacionalne strukture pričela dopolnjevati z narodi tekom druge polovice 19. stoletja s pripadniki z območij bivše skupne države. Kljub relativno slabi splošni oceni tako v svetovnem kot tudi slovenskem merilu je potrebno poudariti, da je Slovenija ena redkih držav, ki vključuje v upravljanje javnih zadev na lokalni ravni tudi Rome. Pripadniki romske skupnosti imajo poleg splošne volilne pravice, v dvajsetih občinah, kjer so Romi zgodovinsko prisotni, še posebno volilno pravico, ki jim omogoča, da sami izvolijo romskega svetnika s posebnih list romskih volilnih upravičencev. Izvoljeni romski svetniki sodelujejo pri reševanju problemov romske skupnosti v občinah, kjer so izvoljeni. Omenjeno vključevanje je dobro, vendar ostaja dejstvo, da ravno v dveh največjih mestih z Romi te politične zastopanosti ni (Novak, 2012a).

Ob doslednem izvajanju zakonodaje je potrebno aktivirati stroko in se zelo intenzivno lotiti nakazanih problemov s skupnim imenovalcem »integracije«. Rešitve je potrebno iskati v Sloveniji, jih prilagoditi lokalnim in regijskim posebnostim in se predvsem ozirati na pozitivne izkušnje doma in v tujini (Novak, 2012a). Rešitve torej niso univerzalne narave in v enakih ukrepih, za vse romske skupine v Sloveniji, temveč je potrebno pri obravnavanju tovrstne problematike, upoštevati zgodovinske posebnosti, izvorni kraj določene romske skupine, njihove posebnosti in lokalno problematiko.

## 8.2 Realnost in smernice za naprej

Navkljub politični volji in pozitivnim ukrepom ter pozitivni diskriminaciji je potrebno v smislu že začelih ukrepov s temi nadaljevati. Tako je potrebno nadaljevati z naslednjimi ukrepi (Novak, 2012a):

- *Reševanje problemov integracije je stalna naloga* in ne le projekt, vezan na krajše časovno obdobje ali vladavino določene politične opcije;
- V vse aktivnosti, ki so kakorkoli povezane z njimi, je potrebno  *vključiti Rome*;
- *Zaposlitev* pripadnikov romske skupnosti je potrebna v vseh institucijah, ki se kakorkoli ukvarjajo s to tematiko. S tem se jim pokaže, da jih spoštujemo, obravnavamo resno ter da se zavzemamo za reševanje njihovih problemov. Poleg tega pa je izrednega pomena tudi njihov uvid v tovrstno tematiko;
- *Izobraževanje* romske populacije je nujna in dolgoročna naloga. V smislu ponotranjenja vrednot o pomenu izobrazbe je nujno tudi obvezno šolanje staršev otrok;
- Romski svetniki se bi morali še dodatno izobraževati, kar bi posledično pomenilo dvig njihove konkurenčnosti na političnem parketu;
- Tam, kjer je to možno oziroma potrebno, je *potrebno najti nove lokacije* oziroma *legalizirati že uzurpirana zemljišča*, dati možnost odkupa teh zemljišč in jih potem opremiti s komunalno infrastrukturo. Primer Kirinovega Grma v MO Krško kaže, da je lahko ta recept uspešen v zelo kratkem času, potreben je le interes lokalne politike;
- Vloga medijev je izredno pomembna, *medijsko poročanje* o dogodkih v zvezi z Romi mora biti *bolj strokovno in objektivno*, torej manj senzacionalistično. Cena gledanosti in naklade je prevečkrat premo sorazmerna s škodo v smislu ohranjanja in povečevanja negativnih predsodkov večinskega prebivalstva;
- *Sovražni govor*, podan s strani določenih javnih osebnosti *ne sme biti stalnica*, ampak redkost, ki se tudi primerno sankcionira s strani pristojnih organov.

Poleg zgoraj naštetih ukrepov, ki jih je potrebno vzdrževati in še naprej izvajati, Branko Novak (osebni intervju, 20. 04. 2012) kot osnovni ukrep navaja dostojen in spoštljiv odnos do pripadnikov romske populacije. Romi so ljudje, ki se po vrednotah ne razlikujejo veliko od večinskega prebivalstva, tudi oni imajo namreč stereotipe o večinskem prebivalstvu. Živijo podobno kot mi in imajo podobno miselnost. Rešitev leži v izboljšanju komunikacije obeh strani in aktivnem vključevanju romske populacije v vsakodnevne aktivnosti.

Na prvem mestu reševanja proučevane problematike je vsekakor (pre)potrebna legalizacija romskih naselij. Prav časovno odlašanje izvajanja tovrstnih ukrepov zmanjšuje sprejetost Romov, hkrati pa lokalnemu prebivalstvu daje upanje, da se bo problematika reševala »po njihovo« (Rovšek, 2012). Če ni interesa, volje in motivacije ter podpore lokalne politike, je težko, oziroma skoraj nemogoče pričakovati od lokalnega prebivalstva, da bo tovrstne ukrepe podprlo.

Spori med okoliškim prebivalstvom in Romi so prisotni že dolgo časa. Romi so bili včasih kovinarji, predelovalci železa, od tu izvira tudi zbiranje kovine, česar lokalno prebivalstvo ne razume, saj ne pozna ozadja. Poleg tega so prisotne tudi razlike v vrednotnem sistemu. Za Rome je na primer največja vrednota družina, kar večinsko prebivalstvo dostikrat ne razume in obsoja. Nadalje je potrebno pripadnikom Romske populacije dati možnost in odgovornost. Razložiti jim je potrebno, kaj in zakaj je narobe, in to na način, ki ga razumejo, pri tem pa se ni dovoljeno posluževati stereotipnih načinov obravnavanja Romov. Tako je v prihodnosti potrebno načrtovati številne programe ozaveščanja, projekte o varstvu okolja in opozarjanja Romov, da bodo tovrstna nelegalna odlagališča odpadkov prizadela zdravje njih in njihovih

otrok, skratka potrebna je obrazložitev na način, ki ga razumejo. Kot že omenjeno, je eden izmed najpomembnejših dejavnikov, ki vplivajo na uspešno integracijo Romov v večinsko prebivalstvo tudi v lastništvu zemlje, kjer bivajo Romi.

V zaključku menimo, da je ključ za izboljšanje odnosov med večinskim prebivalstvom in Romi ravno v neposredni obojestranski komunikaciji, sodelovanju ter sprejemanju drug drugega ter medsebojnem učenju. Večina sporov izvira iz zasidranih stereotipov in dejanskega nepoznavanja in nerazumevanja druge strani. Pomembno je razumevanje, spoštovanje in upoštevanje tako s strani Romov, večinskega prebivalstva kot tudi različnih (državnih in lokalnih) služb, ki se pri opravljanju svojega dela vsakodnevno srečujejo z Romi.

## 9 Literatura

- Banutai, E., Strobl, S., Haberfeld, M.R. in Duque, S. (2011). Sodelovanje policistov in romske skupnosti. V T. Pavšič Mrevlje in I. Areh (ur.), *Zbornik povzetkov, 12. slovenski dnevi varstvoslovja*. Ljubljana, Fakulteta za varnostne vede UM.
- Djurić, R., Acković, D. in Horvat Muc, J. (2011). *Romski simboli*. Murska Sobota, Zveza Romov Slovenije.
- Djurić, R. in Horvat Muc, J. (2010). *Zgodovina romske književnosti*. Murska Sobota, Zveza Romov Slovenije.
- Horvat Muc, J. (2011). *Romski jezik – osnova za razumevanje zgodovine in kulture Romov*. Murska Sobota, Zveza Romov Slovenije.
- Kazenski zakonik (KZ-1) (2008). *Uradni list RS*, št. 55/08.
- Mednarodna konvencija o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije (1965). *Uradni list SFRJ*. (31/67) – MP (6/67), začetek veljave v Sloveniji 1.7.1992, *Uradni list RS* (35/92) – MP (9/92).
- Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah (1966). *Uradni list SFRJ*. (31/67) – MP (6/67), začetek veljave v Sloveniji 1.7.1992, *Uradni list RS* (35/92) – MP (9/92).
- Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah (1966). *Uradni list SFRJ*. (7/71), začetek veljave v Sloveniji 1.7.1992, *Uradni list RS* (35/92) – MP (9/92).
- Miklič, B. (29. 06. 2012). Policijsko priznanje tudi Forumu romskih svetnikov. *Siol.net*. Pridobljeno na [http://www.siol.net/novice/lokalne\\_novice/pomurje/2012/06/policijsko\\_priznanje\\_forum\\_romski\\_svetnik.aspx](http://www.siol.net/novice/lokalne_novice/pomurje/2012/06/policijsko_priznanje_forum_romski_svetnik.aspx)
- Nacionalni program ukrepov za Rome Vlade Republike Slovenije (2010). Ljubljana, Vlada RS.
- Novak, B. (2012a). *Romi – neuspešno vključevanje v večinsko slovensko skupnost* (interno gradivo). Ljubljana, Ministrstvo za notranje zadeve, Policija.
- Novak, B. (2012b). *Projekt usposabljanja delavcev Policije za delo v več etnični družbi* (interno gradivo). Ljubljana, Ministrstvo za notranje zadeve, Policija.
- Ogulin, J. (2007). Policijski postopki z Romi – stališča prebivalcev, policistov in Romov. V B. Lobnikar (ur.), *Zbornik povzetkov - 8. slovenski dnevi varstvoslovja Varnost v sodobni družbi groženj in tveganj* (str. 26). Ljubljana, Fakulteta za varnostne vede UM.
- Plavšak Krajnc, K. (2008). »Učiti se in živeti z demokracijo« - Svet Evrope na področju izobraževanja za človekove pravice. V E. Rustja (ur.), *Vzgoja in izobraževanje za človekove pravice* (str. 53-56). Ljubljana, Pedagoški inštitut.
- Rovšek, J. (2012). *Posebno poročilo o bivanjskih razmerah Romov na območju jugovzhodne Slovenije*. Ljubljana, Varuh človekovih pravic.

- Stošič, I., Virjent, B. in Novak, B. (2007). Problemi v komunikaciji med Romi in policisti. V B. Lobnikar (ur.), *Zbornik povzetkov - 8. slovenski dnevi varstvoslovja Varnost v sodobni družbi groženj in tveganj* (str. 11). Ljubljana, Fakulteta za Varnostne vede UM.
- Strobl, S., Haberfeld, M.R., Banutai, E. in Duque, S. (2010a). Democratic policing in action: Roma and police relations in Slovenia. Prispevek na konferenci *The American Society of Criminology 62nd Annual Meeting Crime and Social Institutions*. San Francisco, ASC.
- Strobl, S., Haberfeld, M.R., Banutai, E. in Duque, S. (2010b). Training police to work with Roma communities: the Slovenian approach to multicultural policing. V *Crime and criminology: from individuals to organizations, book of abstracts* (str. 227). Liège, ESC.
- Strobl, S., Haberfeld, M.R., Banutai, E. in Duque, S. (2011a). Community policing in the 21st century: the multicultural approach to Roma and police relations in Slovenia. Predavanje na konferenci *Strengthening American/Canadian Justice Connections, 48th Annual Meeting, Academy of Criminal Justice Sciences*. Toronto, ACJS.
- Strobl, S., Haberfeld, M.R., Banutai, E. in Duque, S. (2011b). Slovenian police, Roma communities and multicultural competency: a preliminary analysis. V *Rethinking crime and punishment in Europe: book of abstracts* (str. 323-324). Vilnius, ESC in UAB "Ikstrys".
- Strobl, S., Haberfeld, M.R., Banutai, E. in Duque, S. (2012). Police mediation of Roma-related conflicts in Slovenia. Predavanje na *Sustainable justice, 49th annual meeting, Academy of Criminal Justice Sciences*. New York, ACJS.
- Štrukelj, P. (2004). *Tisočletne podobe nemirnih nomadov: Zgodovina in kultura Romov v Sloveniji*. Ljubljana, Družina.
- Ustava Republike Slovenije (1991). *Uradni list RS*, št. 33/91.
- Zakon o evidenci volilne pravice (2007). *Uradni list RS*, št. 01/07.
- Zakon o financiranju občin (2006). *Uradni list RS*, št. 123/06.
- Zakon o knjižničarstvu (2001). *Uradni list RS*, št. 87/01.
- Zakon o lokalni samoupravi (2007). *Uradni list RS*, št. 94/07.
- Zakon o lokalnih volitvah (2007). *Uradni list RS*, št. 94/07.
- Zakon o medijih (2001). *Uradni list RS*, št. 35/01.
- Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (2007). *Uradni list RS*, št. 16/07.
- Zakon o osnovni šoli (2006). *Uradni list RS*, št. 81/06.
- Zakon o ratifikaciji Evropske konvencije o preprečevanju mučenja in nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja (1994). *Uradni list RS-MP*, št. 1-1/94.
- Zakon o ratifikaciji Evropske konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin (1994). *Uradni list RS-MP*, št. 7/94.
- Zakon o ratifikaciji Evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih (2000). *Uradni list RS-MP*, št. 17/00.
- Zakon o ratifikaciji okvirne konvencije za varstvo narodnih manjšin (1998). *Uradni list RS-MP*, št. 20/98.
- Zakon o Romski skupnosti v Republiki Sloveniji (2007). *Uradni list RS*, št. 33/07.
- Zakon o RTV Slovenija (2005). *Uradni list RS*, št. 96/05.
- Zakon o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja (2011). *Uradni list RS*, št. 20/11.
- Zakon o uresničevanju javnega interesa za kulturo (2007). *Uradni list RS*, št. 77/07.
- Zakon o varstvu kulturne dediščine (2008). *Uradni list RS*, št. 16/08.
- Zakon o vrtcih (2005). *Uradni list RS*, št. 100/05.
- Zupančič, J. (2012). *Varnostna vprašanja v romskih naseljih* (interno gradivo). Ljubljana, Ministrstvo za notranje zadeve, Policija.

## O avtorjih



**Tina Šuklje**, diplomirana varstvoslovka (UNI) na Fakulteti za varnostne vede, Univerza v Mariboru, Slovenija, študentka podiplomskega študijskega programa.

**Emanuel Banutai, mag.**, doktorski kandidat (ABD) in mladi raziskovalec na področju policijskega managementa in sodelovanja, vodstvenih kompetenc ter upravljanja sprememb. Univerza v Mariboru, Fakulteta za organizacijske vede in Fakulteta za varnostne vede.